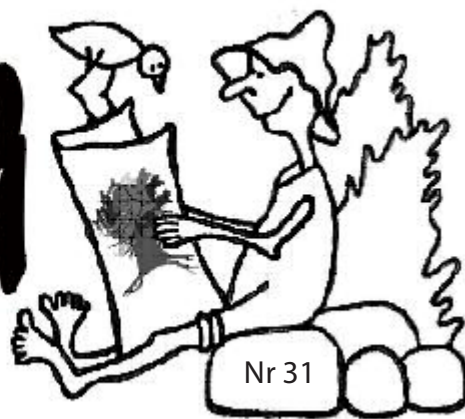

Kassarimaa

Mai 2012

1996 aastal 17.-19. juuni-
ni toimusid Aino ja Oskar
Kallase elu kajastava filmi
„Põletav armastus“ võtted
Kassaris.

Film esilinastus Eesti televi-
sioonis 1997. aasta jõulude
aegu.

Taaskord sai filmi näha
muuseumiööl 19. mail.

Fotod: Merike Niimanni kogust

Orjaku kevadtalgutel osales 31 inimest. Üheskoos tehti erinevaid töid ja tegemisi: veeti ja tasandati mulda infomaja ümbruses ja kaugemalgi, külvati mauruseeme tasandatud alale; lõpetati infomaja terrassi ehitus; puhastati talvesodist ja mereadrust muul, pesti puhtaks veeloodimaja, parandati laudteed, koristati olmeprahti nii suure tee äärest kui Mereküla tee äärest ja trimmertati probleemseid kohtia teeäärtes. Pärast talgutööd istuti koos infomajas, söödi talgusupp ja maitsti kohvi-kooki.

Orjaku talgud ei olnud registreeritud Teeme Ära kampaanias, kuna külas on talgud peetud ilma kampaaniateta juba üle kümne aasta ja osalemine on olnud rahvarohke. Küla talgutele oodatakse osalema külaga seotud inimesi, kelleni talguinfo jõuab juba oma väljakujunenud kanalite kaudu. Suured tänud kõigile talgulistele, teie abiga sai küla kaunimaks ja puhtamaks!

PAREMAL ALL: Rahvamaja pildi alla tekst: puukuuris tehti ruumi talvepuudele, paigutati näitemängu rekvisiite ümber, riisuti õuet, puhastati paargut, koristati ja põletati mahalangenud oksa, viidi ära ohtlud jäätmed. Talgutel osales 17 inimest.

Kallase pildi alla tekst: parandati trepp, saeti mahalangenud puid, piirati sirelivõsa, koristati oksa ja vana aeda, puhastati samblast laud ja pink. Talgutel osales 9 inimest.

Palju tänu kõigile talgulistele, nii sai meie saar puhtamaks ja kaunimaks! Teeme ära 2012 meeskond ja talgujuhid.

Tööl Hiiu Teedejaoskonnas 1969-1993

Elmar Hollmann

Kärdlas 2001. a

Hiiu Teedejaoskonda asusin tööle 1. juunil 1969. aastal. Tehnikumis omandatud teadmised mitmesuguste raamatupidamise süsteemide kohta võimaldasid mul kiiresti uues olukorras orienteeruda ja sisse elada.

Minu ametinimetuseks oli insener-ökonomist, kuid selles süsteemis oli ökonomika lapsekingades. Puudusi esines põhivahendite ja materjalide arvestuses. Juhtisin pearaamatupidaja tähelepanu amortisatsiooni arvestusele, kus esines juhtumeid, et mingi masin oli arvel negatiivse väärtusega. Tema ei omanud vastavat eriharidust, sellest siis mõningad apsud, mis jooksva töö käigus kõrvaldati.

Minu põhitöökujunes teetööde planeerimine ja plaani täitmise arvestus.

Jaoskonnas tegutses kaks teemeistri piirkonda: Käina ja Kärdla. Neile lisandus Töödejuhataja jaoskond, kelle põhitöökujunes uute teelõikude ehitamine hanke korras teistele asutustele ja organisatsioonidele.

Töökoormus oli palju väiksem kolhoosi omast. Vähem aega tuli kontoris istuda. Enamus tööajast kulus rajooni teedel teostatud tööde kontrollimiseks ja arvele võtmiseks. Minul tuli koostada tööde vastuvõtmise aktid koos Maanteede Peavalitsuse spetsialistidega. Nendeks olid Andi Meister (hilisem Teede- ja Sideminister), Linda Viilmaa ja Ülo Kääramees. Kääramees on päritolult Orjaku mees. Minul oli kõigiga asjalik töösuhe. Probleeme võis tekkida tööde kvaliteedi hindamisel, millest sõltus meile makstav kvartali preemia. Kui ilmnes ebakvaliteetset tööd, tuli see lasta koheselt parandada, enne linnameeste kohale

saabumist. Ebakvaliteetse töö tingis peamiselt teekatete pindamisel kvaliteedile mittevastav bituumen või ilmastiku kapriisid. Ma ei tea Hiiumaal sellist teelõiku, mida ei oleks läbi sõitnud. 70-ndate aastate sees viidi läbi üldine teede ja rajatiste inventuur, milleks moodustati kaks töögruppi. Minu paariliseks sai Kalju Pilpak. Meil tuli jalgsi läbida kogu lõuna-Hiiu teedevõrk. See oli suur töö. Mõõdulindi abil tuli mõõta kogu tee pikkus, katte laius iga 100 meetri järgi, truupide pikkused, asukohad, lumekaitsehekid, hooned. Kõik tuli kanda joongraafikule. Enamus teedest oli kruuskattega. Pidevas tolmus töötades olid õhtuks nagu „tolmuahv“.

Salinõmmes, Kassaris, Lugusel ja Sõrul oli võimalus meres end pesemas käia, kuid enamuses see võimalus puudus.

1970. a. 1. septembril Maanteede Peavalitsus reorganiseeriti Teede Remondi ja Ehituse Trustiks.

Hiiu Teedejaoskond sai nimeks Hiiu Teede Remondi ja Ehituse Vanemtöödejuhataja jaoskond. Ega midagi ei muutunud, välja arvatud ametinimetused. Minu ametinimetuseks oli tehnik kuni 1976. a. 15. oktoobrini. Siis nimetati projektgruppi inseneriks ja 1. jaanuarist 1982 vaneminseneriks. Töö oli ikka endine, muutus vaid palgaskaala.

Neil aastail ehitati Hiiu teedele väga palju mustkatet. Heltermaalt Tohvriini, Emmaste-Nurste, Kärdla-Luidja, salinõmme tee, Lehtma sadama tee, Vaemla-Kassari-Luguse, Sääretirbi tee. Kärdla lennujaam sai korraliku rajakatte.

Palju töid tehti teistele organisatsioonidele. Paraku jäi palju ka tegemata. Kõik ei laabunud nii, nagu planeerisime. Kui „Sõpruse“ kolhoosi

juhtkond suhtus mõistvalt Käina ümbersõidu vajadusse, siis Suuremõisa ümbersõidu projekteerimist püüdsid igati takistada kohalikud loodus- ja muinsuskaitse tegelased. Lõpptulemuseks nad saavutasid selle, et tööde algus viibis 2 aastat ja „tänu“ nende tegevusele jäi Hiiu maale ehitamata vähemalt 15 km mustkattega teed vene rublade eest, sealhulgas projekteeritud Kärdla ümbersõit. Tööde plaani täitmise tagamiseks olime sel ajal sunnitud oma töö suunama võõrastele objektidele. Plaanis oli Kassari sadama tee mustkatte ehitamine, kuid taasiseseisvumine tõmbas kõigile plaanidele kriipsu peale.

Teedevalitsuses töötamise perioodil sai väga palju reisida. Vabariigi tasandil korraldatud kursused ja seminarid viidi suures osas läbi väljaspool Tallinnat. Korraldajad tahtsid kõrgemate ülemuste silme alt kaugemale minna, kus sai mõnusa saunapidudel lõõgastuda. Teedemajandite plaaniala töötajail selle vastu midagi ei olnud. Meie pidime nii või teisiti paar korda kuus Tallinnas käima.

Igaaastane korraline puhkus võimaldas turismireisidega rännata mööda Venemaad Siberist saati. Musta mere ääres Leselidzes elava Vahe Augustiga olin pidevas kirjavahetuses. Saatsin talle Hiiu ajalehte ja külastasin teda seal mitmel korral. Kõige pikem aeg oli koos Milviga 3 nädalat seal olla. Paar aastat hiljem oli Kaja ka meil seal kaasas, siis olime 10 päeva. Viimane kord külastasin Teedevalitsuse rahvaga neid paiku, kui viibisime 10 päevasel Sotsi reisil. August oli siis juba manalamees. Augusti abakaasa tutvustas meile oma elamist. Tal oli elamu ümber mõnisada ruutmeetrit aiaaard, kus kasvas veidi eadvilja, kartulit, viinamarju, pirne, õunu,

aprikoose ja mandariine. Peamine sissetuleku allikas oli loorber. Aiamaa piirdeks oli loorberipõõsastest hekk. Leselidezes ja selle ümbruses Sulevi ja Salme külas elab väga palju eestlasi.

Nagu Kassaris, tuli mul ka teedejaoskonnas täita mitmeid ühiskondlikke ülesandeid. 1969 aastasügisel valiti partorgiks. Seda ametit pidasin paar-kümmend aastat. Rahvamalevlasena käisin graafiku alusel Kärkla tänavatel patrullimas koos miilitsatega. Ühiskondlike autoinspektorite kaasas käisime rajooni teedel liiklust kontrollimas. Selle töö eest lisati korralisele puhkusele 2-3 päeva juurde.

1977 aastast alates olin Hiiu-Kaluri abikalur, ühtlasi kalakaitse inspektor. Tavakodanik võis kala püüda vaid käsiõnge ja landiga. Abikaluril olid lubatud kõik püügivahendid mõrrast saati. Meil oli kasutada teedevalitsuse auto koos haagissuvilaga ja mootorpaat. See oli teedevalitsuse poolt suur vastutulek meie hobile. Olime kolmekesi Väino Kaev, Kaarel Tikerpuu ja mina. Püügil käisime Jöerannas, Jausa lahes, Väinamere laidudel. Ka Sääretirbi ääres oli meil mõrd püügil. Enamuse aega olime siiski salinõmmes, kus haagissuvila sai elektriliiniga ühendada ja öhtuti telekat vaadata. Hiiu-Kaluri arvele pidime aastast kokkuostu andma 30 kg siiga ja 300 kg suursoomkala. Selle normi täitmisega ei olnud mingit probleemi, kala meres oli. Jöerannast viisime ühe ööga normi jagu säinast kokkuostu. Salinõmmest siiapüügil käies olime kord nelja mehega väljas ja ühe ööga saime üle 240 siia.

Hiiumaa Teedemajand oli üks vabariigi parimaid. Aasta aastalt täideti ja

ületati riiklikke plaane, saadi rändpunalippe, preemiaid ja peeti saunapidusid Orjaku suvilas.

Sõprussuhetes olime Valga Tee-devalitsusega, tehes vastastikuseid külaskäike.

Omariikluse taastamine tegi kõigele lõpu. Kogu riiki tabanud majandusliku allakäigu tulemusel sulasid finantsid nii kokku, et teedehitus jäi täielikult seisma, samuti tsiviilehitus. Heltermaa maantee äärde ehitati Kärkla suurimat ridaelamut, millest valmis vaid üks 9 korteriga seksioon, teisest nulltsükkel, kolmandat ei saadudki alustada. Pooleli ehitamisega jäi kaks ühepereelamut. Autobaasi taha metsa ehitati laohoone ja töökoda, mille teisel korrusel paiknevad kontoriruumid. Hoone sai katuse alla, sisetööd on tegemata, nii seisab tänaseni ja ilmselt jääbki.

Elasime nii öelda peost suhu. Hea seegi, et palgad sai välja makstud. Palkki polnud enam endisega võrreldav. Kuna eelarvelisi töid enam ei teostatud, käisime kontoris lihtsalt istumas.

80-ndad aastad oli aeg, kus meil Kassaris suviti oli palju puhkusel viibivat rahvast. Tutvusringkond oli laialdane minul ja ka vennal- Moskvast Riist saati. Kes tuli haagissuvilaga, kes telgiga. Toad, pööning rahvast täis, puudus võimalus isegi öhtul omaette olla. Otsustasin endale eraldi suvemaja ehitada. Saun oli amortiseerunud, tegin selle maatasa. 1987 aasta augustis sai vundament valatud ja sügiseks oli maja katuse all. 1988 aasta jaanipäevaks võis sisse kolida. Idee tekkis äkki ja sai kiirustades ellu viidud. Hilisem

aeg on näidanud, et otstarbekam olnuks kapitaalsem ehitus püstitada.

Teedevalitsuse kontoris istumine muutus mõttetuks. Mina ja Kaarel Tikerpuu esitasime juhatajale avalduse meie töökohtade koondamiseks. Juhataja vastas, et sellist eesmärki tal ei ole, kedagi koondada. Omast kohast oli tal isegi õigus. Kui kellegi ametikoht koondada, siis on seda hiljem raske tagasi saada juhul kui majandi finantsolukord peaks paranema.

Töötasin teedevalitsuses 24 aastat. Varem pensionilejäämiseks puudus mul tolleaegsete seaduste kohaselt vastav tööstaaz. Kolhoosis töötamise aega ei võetud arvesse.

1993 aasta märtsis olin gripi tagajärjel kuu aega haiguslehel. Seejärel esitasin avalduse töölt vabastamiseks, viidates tervislikule seisukorrale. Minu avaldus rahuldati ja 1.mai seisuga 1993 sai minust pensionär. Uue seaduse kohaselt võeti arvesse kolhoosis töötatud aeg ja seega oli mul piisav tööstaaz kojujäämiseks.

Töötasin teedevalitsuse kolme juhataja alluvuses. Need olid Robert Hobuskoppel, Enn Randmaa ja Riho Sõrmus. Kogu selle aja oli peainsener Uno Rüütelmaa. Minul laabus töö kõigiga probleemideta. Kogu teedevalitsuse kollektiivist on mul säilinud meeldivad mälestused. Eriti tahaksin esile tõsta kaaslast, kellega töötasime aastaid ühes toas. Need olid Kaarel Tikerpuu, Tooni Pöder ja Aime Mägi. Kahjuks viimane suri noorelt. Kaarliga kohtume pea iga päev, kuna elame ühes majas. Samuti olen Tooniga säilitanud väga head suhted tänaseni.

Kevadise Orjaku röömudest

Margit Kääramees

Orjaku külaseltsi juhatuse liige

Kevade saabudes on Orjaku külaseltsil olnud võimalus taas röömustada ja rahul olla – nii palju tegemisi on tehtud või lõpusirgel. Oma tegevustes küla arengukavast ja kohalike inimeste soovidest lähtudes oli Orjaku külaseltsil eelmisel aastal ja selle aasta alguses samaaegselt teos kaheksa suuremat või väiksemat projekti, mis kõik ootasid edukat lõpuleviimist.

Tänase päeva seisuga on lõpule jõudnud Leaderi toetatud turundusprojekt, mille käigus valmisid ajavahemikul 20120-2012 erinevad küla tutvustavad reklaammaterjalid, sealhulgas postkaart sarjast „Ahoi Hiiumaalt!“ ja sama humoorika kujundusega infovoldik. Samuti Leaderi abiga sai lõpuni valmis ehitatud sadama puhkeala – kahe projektiga valmisid kaldakindlustus ja ülejäänud puhkeala, mis kokku annab vallasadamale ilusa korrastatud väljanägemise alates kalasadamast kuni laudtee alguseni. Lõpusirgel on samuti Leaderi toetatav Orjaku sadama-ja seltsimaja hoonete projekteerimine, kus viimistletakse veel saalimaja osa ning antakse lõplik kuju kolmandale majale, saunamajale.

Kodanikuühiskonna Sihtkapitali KÜSK toel viidi koostöös MTÜ Kassari Haridusseltsiga läbi Kassari uue üldplaneeringu algatamiseks Kassari saa-

re elanike planeerimisprotsessidesse kaasamise kava koostamine, kus oli võimalik osaleda ja sõna sekka öelda kõigil saarega seotud inimestel. Selle projekti tulemusena on valminud ettepanekute kaart, mida saab näha (ja teha sinna oma ettepanekuid) Kassari raamatukogus ja poes, Käina vallasajas ja suveperioodil Orjaku infomajas. Projekti kulgemise käigu ja selle tulemusena valminud kaasmiskava endaga saab tutvuda Orjaku koduleheküljel www.orjaku.ee.

Juuni alguses soovimegi avada juba eelpool mainitud Orjaku sadama-ja seltsimaja hoonetekompleksi esimese hoone – infomaja. Praegu kurvalt üksi ja veidi isemoodi lahendusega majale saavad tulevikus kaaslasteks veel kaks sarnast maja, mis kokku moodustavad ilusa ja funktsionaalse kompleksi, mille eesmärgiks on teenida kohaliku kogukonda ning sadama külalisi. Järgmise maja, saalimaja, ehitamiseks on olemas ka rahastusotsus, kuid enne sellega alustamist püüame esimesega ühele poole saada. Siinkohal suured tänud kõigile neile, kes vabatahtliku tööga on maja valmimisele kaasa aidanud.

Maja funktsioneerimiseks infomajana on seltsil kohaliku omaalgatuse programmi toel soetatud tehnilised vahendid, infokaardid ning ka koosviibimiste läbiviimiseks vajalikud nõud. Tänu maja seinale paigaldatavatele

infokaartidele saab tulevikus infot piirkonna kohta iga päev ja ööpäevaringselt ehk nagu kombeks on öelda - 24/7. Suveperioodil saab majas olema avatud internetipunkt ja meenete-suveniiride müügikoht. Maja on edaspidi võimalik kasutada erinevate infopäevade, koosolekute ja nõupidamiste läbiviimiseks, samuti saab siin pidada isiklikke tähtpäevi. Talveperioodil on lisaks plaanis korraldada erinevaid õppepäevi ning filmiõhtuid. Veel teostamata väiksemad projektid on samuti seotud infomaja tegevuste laiendamisega, olge siis valmis neist edaspidi osa saama.

Infomaja II korrusel saavad oma kontoripinna ning tegutsemisvõimaluse lisaks külaseltsile veel MTÜ Hiiu Purjelaeva Selts ja ansambel Liukala Bänd, kaugtööd saavad siin hakata tegema ka teised soovijad. Häid lambaid mahub palju ühte majja ?!

Orjaku infomaja avamise seome külaseltsi igaastase üldkoosolekuga, et kaugemal elavad seltsi liikmed saaksid nõ „kaks-ühes“ põhjuse tulemiseks. MTÜ Orjaku Külaseltsi aruandekoosolek toimub pühapäeval, 10. juunil kell 11.00 infomajas. Kell 13.00 avame maja ukseid lindilõikamisega ka kõigile teistele huvilistele, pakume kohvi-küpsist ja kõlab mõnus muusika. Kohtumiseni Orjaku infomajas!

Kalapidu kodusaarel - kolmas Tuulekala festival Orjaku sadamas

Just siis, kui meri tuulehaugist paks, peetakse Orjaku sadamas traditsioonilist Tuulekala Festivali - on see siis mai lõpus või juuni alguses, kuidas aga kala kohale jõuab.

Festivali tõmbenumbriks on trollinguvõistlus, kus võitjaks tuleb see meeskond, kes lanti paadi järgi vedades merest kõige rohkem tuulekala välja toob. Kui võistlus algab hommikul, siis võitja selgitatakse välja pärastlõunal kui sadamas on alanud juba suur festivaliprogramm. Esinemised ja töötoad, näitused ja õpiköögid, kalakola-laad ja oksjon ja palju muud põnevat pakuvad lustimist nii kohalikele kui ka saare külalistele. Siin on võimalus ka Kassari saare rahval oma mereteemalise nänniga välja tulla, pakkuda süüa ja juua või ka muul viisil festivalil kaasa lüüa. Kindlasti tasuks mõelda kalatoidukonkursil osalemise peale, kes see ikka paremini kohalikku kala mõistab vaaritada kui mitte kohalik inimene? Festivalipäeva lõpetab hoogne tantsuõhtu, kus igal aastal kõrvuti kohaliku Iiukala Bändiga üks tuntud ansambel mandrimaalt kogu rahva tantsima paneb.

Tuulekala Festival on Kassari saare suurüritus, mida ei tohiks mitte maha magada, vaid kuhu tuleks tulla kogu pere ja kõigi külalistega!

III Tuulekala Festival toimub 2. juunil.

Esialgne päevakava näeb ette järgmisi tegevusi:

9.30 trollinguvõistluse mandaat / registreerumine www.hiiukala.org/ ja 10.30 võistluse start

12.00 väljasõit huvilistele kastmõrda nõudma

15.00 FESTIVALI AVAMINE. Festivalipäeva tegevusi juhivad suur kala ja mere sõber URMAS VAINO.

15.30 trollinguvõistluse finiš, kalade kaalumine

16.00 Käina Kaunite Kunstide Kooli rahvamuusikaansambel „Astrid ja hiidlased“, tantsurühm M.E.T. ja vana muusikaansambel „Unga Dagö“

17.00 Trollinguvõistluse ja kalatoidukonkursi parimate tunnustamine

17.30 Tt-Tantsustuudio Kärblast

17.45 Kala- ja meremeeste linetantsu õpituba – paneme merekarud

tantsima ?

18.00 Saaremaa kammerkoor EYSYLA – „kenad“ lood folgist popini

19.00 algab TANTSUÕHTU – IUKALA Bänd ja KUKERPILLID

_ORJAKU INFOMAJAS on avatud näitus „VANA MÕRD“ Rannarahva muuseumilt, peetakse loengut hülgepüügi traditsioonide kohta Kihnu saarel ja mujal, õues keedetakse hülgerasvamääret ja osaleda saab kalatoidu õpitoas.

15.00-19.00 KALA-KOLALAAT, VÄLJASÕIDUD MERELE, RANNARAHVA KAUBAMAJA, LAADASUPP, KALA- JA MEREKAUPADE MÜÜGID, LOTERII, BATUUT jne. TÖÖTOAD LASTELE JA TÄISKASVANUTELE: sõlmede tegemine, võrkude parandamine, erinevad meisterdamised ja palju muud huvitavat.

Festivali toetavad Euroopa Kalandusfond, Käina Vallavalitsus, MTÜ Orjaku Külaselts, Kalaäri jt.

Kohtumiseni Tuulekala festivalil!

Korraldustoimkonna nimel
Lia Rosenberg, Margit Kääramees

Hiiumaa kooliolud

Teele Saar

Hiiumaa Muuseumi teadur

Enne 17. sajandit oli maal elavate eestlaste jõudmine koolidesse ja lugemisoskuse omandamine harulduseks, kuna koolid asusid suuremates linnades ja olid mõeldud ennekõike baltisakslastele.

Tähelepanu talurahva haridusele hakkas pöörama Rootsi valitsus, kelle maakihelkondade visitatsioonide tulemusel selgus, et talupojad ei tunne kristlikku õpetust ja eelistavad endiselt pühapaikadele ohvrite toomist kirikus käimisele. Samuti pärinevad 17. sajandist esimesed teated hariduse kohta Hiiumaalt, kus Reigi kirikuõpetajale Paulus Lempeliusele oli tehtud ülesandeks rahvale Heinrich Stahli käsiraamatu järgi katekismust õpetada. Lempelius võttis endale abiliseks üliõpilase Jonas Kempe, kes külarahvale kirikuraamatuid ette luges ja andekamaid lugema õpetas. Talurahva lugemaõpetamine jäi 17. sajandil veel pigem juhuslikuks, kuid Hiiumaal oli lugemisoskus sajandi lõpus juba päris heal järjel, sest 1670. aastal teatas Käina kirikuõpetaja Martin Gilläus 50 kirjaoskajast oma kihelkonnas. Enne Põhja sõda Hiiumaal veel koolide asutamiseni ei jõutud ja lugemisoskus omandati tavaliselt kodus vanemate abiga.

Samasugune olukord valitses ka 18. sajandi esimesel poolel ja andis häid tulemusi – 1728. aastal oskas Pühalepa kihelkonnas lugeda 170 inimest. 18. sajandi lõpul oli saarel lugeda oskajaid 45-50%.

Esimese kooli Hiiumaal asutas 1786. aasta sügisel Käina kihelkonna pastor Albert Magnus Haller. Õppetöö kestis koolis novembri algusest märtsi lõpuni. Nimetatud kooli asukoht ei

ole teada. Kaks aastat hiljem – 1788. aastal asus samas kihelkonnas juba 3 kooli: Suure-Lelu, Kaigutsi ja Selja. 1795. aasta lõpuks oli eelmainitud kihelkonnas juba 11 kooli. Kolm kooli tegutses ka Vaemla mõisa aladel. Samal ajal oli Reigi kihelkonnas ainult 2 koolmeistrit, kes lapsi 6 nädalat kevadel ja sügisel õpetasid ja Pühalepa kihelkonnas polnud veel ühtki kooli. 19. sajandi alguses peale pastor A. M. Halleri surma koolid järgemööda suletakse ja 1810. aastal pole enam ühtki tegutsevat kooli.

19. sajandil esimesel ja teisel veebruaril teostati õpetust järgmiselt:

1. pühapäevakoolides, mis töötasid tavaliselt pühapäeva pärastlõunail. Neis andis õpetust mõni lugeda oskaja talupoeg;

2. üksikuis külates peeti koole, mis töötasid kuni 5 päeva nädalas. Ka neis õpetas lugemist mõni lugeda oskaja talupoeg;

3. mõnel pool oli ametis rändõpetaja, kes liikus külast külla ja õpetas lugema (nt on teada, et 1823. aastal oli Pühalepa vallas rändõpetajana tööle määratud Suuremõisa talupoeg Kasevälja Juhan);

4. laste kodust loetamist teostasid pastorid ja vöörmündrid;

5. loetamisel nõrgaks osutunud lapsed saadeti mõnes kihelkonnas nn karistuskoolidesse, kus köster õpetas umbes kuu aega sügisel ja niisama palju kevadel.

1824. aastal hakkas Suuremõisas üks Saksamaal meriinolammaste kasvatust õppinud talupoeg teistele talupoegadele lambakasvatust õpetama.

Kärdla hariduse algusaastaks arvatakse 1830. aastat, ilmselt oli tegemist leerikooliga, kus õpetaja Bransfeldti juhatusel õppis 4 tüdrukut ja 16 poissi.

1855. aasta paiku asutati Käina pastor Ignatiuse algatusel Rebassella kool, mis algselt asus Kaigutsi külas ja kus 1860. aastani käidi koolis 2 päeva nädalas. 1858. aastal rajasid Putkaste mõisaomanikud Putkaste mõisakooli, mis oli tänase Käina kooli eelkäijaks. Kool asus aegade jooksul erinevates kohtades ja kandis erinevaid nimetusi.

1860. aastail kehtestati Läänemere kubermangudes üldine koolikohustus, mis tähendas, et koolis tuli käia 1-2 (hiljem 3) talve. Koos 1856. aasta talurahvaseaduse ja 1866. aasta valla-seadusega sai üldise koolikohustuse kehtestamine Eestimaa kubermangus aluseks ka rahvakoolide (külakoolide) võrgu kujunemisele. Kõigis valdades ehitati nüüd oma koolimajad, mis sageli olid samal ajal ka vallamajad.

1880. aastate keskel kui algas üleminek vene-õigeusku, rajati õigeusu kirikute juurde kihelkonnakoolid ja kihelkonna äärealadele õigeusu abikoolid. Hiiumaal töötasid õigeusu kihelkonna koolid Kuris, Puskil ja Kuristes.

1919. aasta kooliseadusega nimetati koolmeistrid õpetajaks. 1919. aastal kehtestati Eesti Vabariigi Ajutise Valitsuse poolt 4-aastane koolikohustus, senised vallakoolid nimetati ümber algkoolideks. Mitmel pool avati algkoolide juures 1920. aastal 5. klass ja aasta hiljem 6. klass. 6-klassilised koolid muudeti sellega kõrgemateks algkoolideks, 4-klassilised jäid algkoolideks. Koolivõrk oli 1920. aastatel juba välja kujunenud. Mitmes kohas paigutati koolid riigistatud mõisate harrastemajadesse (näiteks Suuremõisa kool, Emmaste kool). 1920.-1930. aastatel ehitati mitmeid uusi kaasaegseid koolimaju (Kärdla, Palade, Leisu, Lauka, Käina jt).

1940. aasta nõukogude okupatsioo-

ni ajal muutus koolikohustus 7-klassiliseks. Saksa okupatsiooni päevil 1941-1944 oli taas kuueklassiline haridus ja 1944. aastal nimetati suuremad koolid ümber 7-klassilisteks mittetäielikeks keskkoolideks. Väiksemad koolid jäid neljaklassilisteks algkoolideks. Peale Teist maailmasõda jätkasid enamik vabariigi ajal tegutsenud koole hariduse andmist. Kärkla reaalkoolist oli saanud vahepeal keskkool, mille esimene lend lõpetas aastal 1947. Kärldas tegutses kuni 1960. aastate alguseni ka vene

õppekeelega kool. Mõni kool jätkas sõjategevuses saadud hävitustöö tagajärjel teises kohas, näiteks Hellamaa algkool tegutses oma maja hävimise tõttu sõjajärgsel ajal Kuri koolimajas. 1960. aastate alguseni jätkus lapsi veel väikestes maalalgkoolidesse, kuid 1960. aastatel hakati koole järjest sulgema. 1962. aastal muudeti senised 7-klassilised koolid 8-klassilisteks. Koolid asusid nüüd suurematesse keskustesse.

1980. aastate lõpul ja 1990. aastate

algul, kui kooli jõudsid 1980. aastatel sündinud suured põlvkonnad lapsi, hakati vanu väikesi koole taasavama. Paraku jäi nende eluiga hoolimata kõikidest pingutustest lühikeseks, sest rahvastiku vähenemise tõttu ei jagunud neile enam koolilapsi.

Täna sel päeval töötab Hiiumaal kaks gümnaasiumi – Kärldas ja Käinas. Ametikool Suuremõisas ja neli põhikooli – Suuremõisa (kuue-klassiline), Emmaste, Lauka ja Palade.

Vald/linn	Kool	Tegutsemisaastad	Teised nimed/märkused
Pühalepa vald	Suuremõisa kutsekool	1824-? 1977-	Üks sakslasest talupoeg toodi mõisa kohalikele talupoegadele meriinolammaste kasvatamist õpetama. Putkaste Sovhoostehnikum 1977-1993 Suuremõisa tehnikum 1993-2009 Hiiumaa ametikool 2009-
	Kasevälja kool	1867-1927	Kasevälja vallakool Kasevälja algkool
	Hellamaa kool	1875-1945	Hellamaa vallakool Hellamaa algkool
	Nõmba kool	1876-1886 1898-1941	Nõmba vallakool Nõmba algkool
	Palade kool	1884-	Palade 3-kl Evangeeliumi Lutheruse usu vallakool 1884-1919 Palade vallakool 1920-1944 Palade Mittetäielik Keskkool 1945-1948 Palade 7-a Kool 1949-1960 Palade 8-kl Kool 1961-1990
	Sakla abikool	1885-1917?	
	Kuri kool	1885-1930-ndad 1945-1969 1990-1999	Kuri vene-õigeusu kihelkonnakool Hellamaa algkool Kuri algkool (1997-1999 Kuri Erakool)
	Heltermaa kool	1885-1962	Aruküla abikool kuni 1917
	Kuri abikool	1886-1917?	
	Suuremõisa kool	1920-	Suuremõisa Erakool 1920-1930 Suuremõisa Kõrgem algkool 1930-1944 Suuremõisa Mittetäielik Keskkool 1944-1950 Suuremõisa 7-kl kool 1950-1961 Suuremõisa 8-kl kool 1961-1978, 1960-1963 töötab ka Maanoorte kool Suuremõisa algkool 1978-1993 Suuremõisa Põhikool 1994-
	Vilivalla kool	1945-1963	Vilivalla algkool
Kärkla linn	Kärkla Vene kool	1949-1960 aastad	
	Kärkla kool	1830-?	Arvatavasti leeri-või lugemiskool
	Kärkla oskustöölise kool	1833-?	
	Kärkla Poistekool	1862-1911	
	Kärkla Tütarlastekool	1863-1911	
	Kärkla Saksa kool	1876-1914	
	Preili Tannenhorsti kool	1902-?	Rahva suus tuntud rotikoolina, õpetati eelkooliealisi

lapsi Vald/linn	Kool	Tegutsemisaastad	Teised nimed/märkused
	Kärdla Haridusseltsi kool Kärdla Ühisgümnaasium	1910-1916 1911-	Kärdla Ühendatud Vallakool 1911-1915 Kärdla Riigikool 1916-1918 Kärdla Kõrgem Algkool 1919-1934 Kärdla 9-kl Reaalkool 1935-1939 Kärdla Keskkool 1940-2002
	Kärdla Rudolf Tobiase nimeline lastemuusikakool Kärdla Algkool-Lasteaed	1960- 1991-2000	Kärdla Lastemuusikakool
Kõrgessaare vald			
	Metsiku kool	1862-1884	Metsiku vallakool
	Pandja kool	1862-1921	Pandja vallakool Pandja algkool
	Kõpu kool	1873-1971 1990-2002	Kõpu vallakool 1873-1918 Kõpu 4-kl algkool 1919-1944 Kõpu Mittetäielik Keskkool 1945-1949 Kõpu 7-kl kool 1950-1960 Kõpu 8-kl kool 1961-1971 Kõpu Algkool 1990-2002
	Paope kool	1880/1884-1971	Paope vallakool Paope algkool
	Malvaste kool	1885-1970	Mudaste abikool 1885-1932 1962. aastal avati kooli juures internaatkoolina abiklassid õpiraskustega õpilastele, mis tegutsesid seal kuni 1971. aastani.
	Puski kool	1886-1963	Puski vene-õigeusu kihelkonnakool Puski algkool
	Lauka kool	1900-	Lauka vallakool 1900-1943 Lauka 7-kl kool 1944-1960 Lauka 8-kl kool 1961-1987 Lauka Põhikool 1988-
	Kõpu abikool Suureranna kool	1885-1921 1918-1936 1942-1952	Suureranna algkool
	Reigi kool	1920-1970	Kõrgessaare kõrgem algkool Reigi Kõrgem algkool
	Kõpu Internaatkool Kõrgessaare kool	1971- 1989-2002	Kõrgessaare algkool
Emmaste vald			
	Nõmme kool	1795-? lugemiskool 1897-1931	
	Jausa kool	1795-? lugemiskool 1865-1965 1990-2000	Jausa külakool Jausa vallakool Jausa 4-kl kool 1919-1926 Jausa 6-kl kool 1927-1943 Jausa 7-kl kool 1944-1960 Jausa 8-kl kool 1961-1965 Jausa Lasteaed-Algkool 1990-2000
	Metsalauka kool Mänspäe kool	1860/1861-1878 1862-1966	Metsalauka vallakool Mänspäe vallakool Mänspäe algkool
	Harju kool Viiri kool	1864-1960 aastad 1879/1880-1931	Harju algkool Viiri vallakool Viiri algkool
	Kuriste kool	1884/1885-1917?	Kuriste õigeusu kihelkonnakool

Vald/linn	Leisu kool Kool	1893- 1969 Tegutsemisaastad	Leisu Kool 1893-1916 Teised nimed/märkused
		1991-2003	Leisu 3-a vallakool 1917-1918 Leisu 4-kl Algkool 1919-1927 Leisu 5-kl kool 1928 Leisu 6-kl kool 1929-1944 Leisu 7-kl kool 1945-1969 Leisu algkool 1991-2003
	Muda kool	1901-1962	Muda vallakool Muda algkool
	Külamaa kool	1919-1934	Külamaa algkool
	Emmaste Kool	1920-	Emmaste algkool 1920-1940 Emmaste 7-kl kool 1940-1960 Emmaste 8-kl kool 1961-1990ndad Emmaste Põhikool
	Sõru kool	1931-1951	Sõru algkool
Käina vald	Lülle kool (Allika küla)	1880ndad-1917?	Vene-õigeusu abikool
	A. Halleri asutatud külakool	1786-enne 1810	Asus Käina kihelkonnas, täpne asukoht teadmata, lugemiskool
	Kaigutsi kool	1788-enne 1810	lugemiskool
	Selja kool	1788-enne 1810	lugemiskool
	Suure-Lelu kool	1788-enne 1800	lugemiskool
	Vellika kool	1795-enne 1810	lugemiskool
	Määltse kool	1795-enne 1810	lugemiskool
	Moka kool	1795-enne 1810	lugemiskool
	Orjaku kool	1795-enne 1810	lugemiskool
	Kassari kool	1795-enne 1810	Kassari vallakool
		lugemiskool 1803-1821 1863-1965	Kassari Kõrgem Algkool 1921-1928
	Ühtri kool	1795-enne 1810 1865-1969	lugemiskool Ühtri vallakool
	Põderlaiu kool	1796-enne 1810	Lugemiskool
	Rebasselja kool	1855-1965	Rebasselja külakool Rebasselja vallakool Rebasselja algkool
	Käina kool	1858-	Putkaste mõisakool 1858-1892 Putkaste vallakool 1893-1896 Kolga 3-kl vallakool 1897-1917 Kolga 4-kl algkool 1918-1920 Keina 6-kl algkool 1921-1943 Käina 7-kl kool 1944-1960 Käina 8-kl kool 1961-1987 Käina 9-kl kool 1988-1991 Käina Põhikool 1992-1996 Käina Gümnaasium 1997-
	Vaku kool	1864-1960 aastad	Vaku vallakool 1864-1919 Vaku algkool
	Putkaste põllutöökool	1934-1940	
	Männamaa kool	1989-2001	Männamaa algkool
	Käina Kaunite Kunstide Kool	1996-	

Massari meolitecni ja nohased.

- [illegible]

Milanimetated fir est sant aool'teeniga
Kally Glow nahenon naonni roous.

Arslanica tehnistare alqas 17. sept. 1954 m.

Kathy Allen

Protokoll nr. 22.

Koosolekku valdavalitsuse koosseis 10 detsembril 1932 a. Koosolekku juhataja kella 10,00. Koos: vallavanem Oskar Tarning, vallavanema abid Jühan Vahel, Magda Jämsen ja Harold Tojo.

Koosseisus juhatab vallavanem Oskar Tarning, protokolliis vallasekretär Jakob Pina.

2. I.

Tänaõhtu oli määratud ja avalikult välja kuulutatud küttepuid ostmine, vullangid ja koolimajade tarvis avalikul võhcapakkumisel. Alghinnaks määrati küttepuid raumimeetritelt kr. 4,5 ja lepa ning segapakkumisel kr. 3,5.

Kõige võhema pakutud hinnaga võitnud puidu müüjaks endale, päris sellega, kui neile oli kuulutatud valdavalitsuse otses 12 nov. 1932 a. prot. nr. 20, p. XII.

3. Koosseis koolimajade juurde.

1. 5	raumimeetrit saarepuid	hinnaga	kr. 16,65	- August Kõlder
2. 5	"	"	15,60	- August Kõlder
3. 5	"	kasepuid	"	13,35 - Hermann Aru
4. 5	"	"	"	15,45 - Joesep Bollmann
5. 5	"	leppapuid	"	10,90 - August Kõlder
6. 5	"	"	"	10,35 - August Kõlder
7. 5	"	"	"	10,50 - August Vahel
8. 5	"	leppapuid	"	10,55 - August Kõlder
9. 5	"	"	"	10,60 - Johannes Loikuu
10. 5	"	"	"	10,35 - August Kõlder

Alghirjal vastavad alghirjad.

Alghirjadega 5'gc:

Oskar Tarning
Vallavanem.

[Signature]
Sekretär.

Kassaris, 16. okt. 1937. a.

Tere õhtust, vana Ristete Peeter! Sa ei tunne mind nüüd vist äragi enam, mul on uus nimi Loomets ja naisemees olen ma ka juba. Vanemaks pole ma mitte sest saadik läinud, kui sa mind viimati nägid, sest halle juukseid mul pole ja päälagi on veel juustega kaetud. Kuid aastatelt olen ma küll juba vanem, juba 45 aastat turjal. Uudist on mul sulle ainult seda teatada, et ma praegu olen juba isa. Minu abikaasa sünnitas 21.septembril käesoleval aastal Tallinna haiglas poja. Praegu elan üsna üksi koolimajas, abikaasa ei ole veel koju tulnud, ta elab oma tädi juures Nõmmel ja kasvatatakse poja natuke tugevamaks, et ta suudaks seda pikka teekonda ette võtta. Ma käisin oma abikaasat haiglas vaatamas, kui poeg 2 päevane oli, üsna ilus suur poiss oli.

Muidu elan pisi tasakesi mõisas edasi, tervis on mul ikka päris häa seniajani olnud. Maid mul enam ei ole, samuti pole mul ühtegi looma enam, elan just niisama nagu sina Kärdlas. On midagi tarvis, toon poest ja see on kõik. Samuti ei tee ma enam õlut nagu enne vanas koolimajas sinu naabruses. Siis oli mul oma maa pealt linnased ja vana Kaevats muudkui pruulis aga, kui üks õllevinku tühjaks sai. Ja jah, ajad muutuvad ja meie ühes nendega. Ja ega sinagi enam oma kärssa ölle ega viinaga märjaks tee, oled ju ka juba üle 60 aasta vana.

Ma ei tea, kas on teie juures lapsi ka veel, või elate üsna kahekesi. Möödunud suvel pole ma Kärdlas käinud, kui nüüd juhtun tulema, siis astun Teie poole sisse ja ajame ühe tõrtsu juttu maha.

Palju terviseid sinule ja abikaasale!
A. Loomets

Originaalkiri on käsitsi kirjutatud
ja asub Hiiumaa Muuseumis
HKM 5523:1/A 3791.

Mälestuskilde Aino Kallasest

Aino Kallase voodis magasid Peetri Mihkli talu lapsed Aino Kallas armastas maasikaid, neid korjasid talle külalapsed ja viisid hommikuti kirjanikuprouale.

Laine Kõrvil on siiani säilinud Aino Kallase magamisase.

Jaanus Kõrv
janko@hot.ee

Aino Kallase maiuspalaks olid värskest korjatud metsmaasikad. Kas ta neid piimaga sõi, seda Laine Kõrv s. Kibus (88) enam ei mäleta, kuid hommikuti läksid Peetri Mihkli talu lapsed õed-vennad Laine, Raul, Ada, kahe-kolmekesi Kallasele maasikaid viima.

Pärast seda muidugi, kui pereema oli hommikul kella 6 ajal lehmad ära lüpsnud, lapsed need Kuru alla, (vastu Käina lahte) karjamaale ajanud. Seejärel korjati teeklaasid marju täis, tuldi koju tagasi ja seati end minekule.

Et mitte mõisa või Kalju poe kaudu ringi minna, kasutasid lapsed otse- teed, kuid sellegipoolest tuli kõmpida mitu kilomeetrit.

„Meil oli alati miskipärast kõhe sealt mändide vahelt minna, siis oli see veel männihekk, nüüd on suur mets. Ja mäest allaminek oli nii järsk, minema

pidi vaikselt, sest jooksupärga minnes sai vaardi sisse ja võis pikali kukkuda,” on Laine meele.

Ja maasikaid viisid teisedki, naabrus- ses elanud Vilma Eerik.

„Meie teda / Aino Kallast/ palju ei näinud, ainult paar korda, kui ta ise tuli, maasikad võttis ja meile raha andis – ta oli väga uhke proua. Tavaliselt võttis maasikad vastu Vetsi Marie, kes teda hooldas, Marie kätte oli proua raha ka andnud, 10 senti vist maksis klaasitäis. 5 sendi eest sai poest hulga kommi,” meenutab Laine.

Tihti peale tulnud Marie, kes laste tulemist akna pealt näinud, neile trepile vastu, pannud näpu suule ja öelnud: „Olge tasa – proua puhkab praegu!”

Laine Kõrv mäletab, et nemad käinud maasikaid viimas vist ainult ühe suve, sest Kallas läinud varsti üldse Kassarist ära (Kassaris elas kirjanik 14 suve, kuni aastani 1938).

Pärast kirjaniku äraminekut müüdi osa asju ära, sellega tegeles Vetsi Marie. Kuidas voodi täpselt Peetri Mihkli peresse sattus, pole täpselt meele, aga sinna ta sai võib-olla ka seetõttu, et Marie oli ühe Peetri Mihkli perepoja – Augusti- ristiema ja üldse väga mõnus inimene,

Voodile pandi madrats peale ja lastest uutel omanikel oli seal hea magada.

Meenutusi emast

Lembi Sanderi (neiuna Eonurm) väike meenutus emast Hilja Eonurmest.

„Ema lõpetas 1937. aastal Riikliku Inglise Kolledzi. Tallinnas oli proua Aino Kallas. Tema abikaasa, saadik

Oskar Kallas, vahendas oma kontori kaudu tütarlapsi välismaale au pair'iks(lapsehoidjaks) tööle. Pärast kooli lõpetamist läkski ema koos mitme klassiõega välismaale. Ema valis Inglismaa. Alul oli ta Lõuna-Inglismaal lapsehoidja ja hiljem ühe vanaproua

hooldaja.

Kui algas sõda läks ema saatkonda ja palus end Eestisse tagasi saata. Teda keelitati Inglismaale jääma aga ema tuli tagasi.”

Peep Keskküla

Kui mina alles noor veel olin.....

Roosi Maive

s. 1942

Olen Putkastes elanud juba üle 40 aasta, kuis vahete-vahel näen ikkagi unes, et viibin oma sünnikodus Kassaris Roosil. Önn, et öde Vilja seal elab, nii ei jää Kassari ka kunagi võöraks.

Kirjutan mõned seigad sellest ajast, kui veel kodus elasin.

Kuna meil oli peres palju noori, siis sai suviti ka teiste külanootega koos mõmdagi ette võetud. Kõige enam oli sel ajal läbikäimist Mäeotsa noortega, Helbe ja Unoga.

Üheks mälestuseks on kinoõhtud Kassari rahvamajas, kus peale filmivaatamist sai ka tantsida. Kohale tuli noori ka Käinast ja isegi Suuremõisast. Põhiliseks transpordivahendiks olid jalgrattad.

Kes esl ajal pilli mängis, ei mäleta, kuid vahete vahel, see oli nii 50-ndate aastate keskpaigas, tantsiti Paki Sassi viiuli saatel. Uskumatu praegusel ajal! Viiuli hääl tundus küll rohkem varese kraaksatusena, kuid parema puudumisel kõlbas seegi. Kui ilm oli ilus ja tuju hea, sai ka hanereas kinno mindud. Võtsime rivvi üksteise taha, üks käsi eelmise õlal. Rivi sai päris pikk. Niimoodi edasi liikudes ja laulu lüües tundus see väga lõbus olevat. Mööda mäge minnes avanes imeilus vaade merele. Sel ajal ei varjanud vaadet praeguseks pikaks kasvanud männid.

Paar suve elas meil Tartu Ülikoolis õppiv Elle Kask (hilisem teadlane). Üldiselt teati teda Tinna'na. Tinnal oli praktika ajal ülesandeks mullaproovide võtmine. Selle juures kasutas ta ka meie abi. Aitasime tal tööriistu (labidas, suur puust haamer jms.) kanda.

Huvitav oli ta tegevust jälgida! Proove käis ta võtmas Sääre mäel.

Tinna oli tõeline särtsupomm! Tema oli see, kes meie tegemisi mitmekesistas. Koosviibimistel oli tal alati kassas akordion. Laule tuli tal nagu varrukast. Mõned laulud on siiani meele, „Tümm-tümm-tümm tegi tühi vaat“, „Siga istus raudteerööpa peal“ jt. Peale Tinna majutati meile veel teisigi.

Kolhoosi algaastatel oli meil üüriliseks mingi külavolinik, ehtne kommu. Meile ta ei meeldinud. Tuli olla ettevaatlik, millest tema kuuldes rääkida.

Peale selle tüübi käisid läbi ka kunstnik Karl Bormeister, ajalooteadlane ja kaks noort traktoristi, üks neist venelane. Venelasega sai ka nalja. Ühel päeval pakkus ema söögiks koorega kartuleid, mis kõrvale oli, ei mäleta. Toiduga oli sel ajal üldse raske. Vene mees võttis kartuli kätte ja kukkus nobedasti küünega koorima, kuigi laual olid noad-kahvlid. Ema purtsatas naerma. Eestlane lõi küünarnukiga venelase külje pihta. Seejärel haaras venelane häbelikult noa, kuid noaga koorimine läks tal palju vaevalisemalt.

Üks vahva nimega tegelane oli veel meile majutatud, liignimeks Leivategija. Ka tema oli mingi teadlane. Oli tore noor mees. Eks ta oli oma nime tõttu ka imestust tunda saanud, seepärast ei teinud ta ka välja kui ema peale lõunapuhkust üles tõusis ja küsis: „Kus see va Leivategija on?“ Mees oli köögis ja ainult muigas selle peale. Selle mehega oli veel üks seik, kus ma oma õe Siiriga pidime endi perenaiseoskused proovile panema. Ühel päeval olime Siiriga kahekesi kodus ja meil tuli lõunaks süüa teha. Aga mida sa võõrale ikka pakud, kui pole endalgi eriti. Meie õnneks olid põldoad valminud. Otsus-

tasime keeta oasuppi. Et supil oleks vähegi maitset, lõikasime juba vanemaks jäänud suitsulihast kuubikud ja praadisime ära ning lisasime leemele. Supi paksendamiseks lisasime sisse ka jahutummi. Lauale andsime hapukooriga. Laud oli aias õunapuude vahel. Katsime laua ja läksime ise kaugemale, oodates südamevärinaga, kas külaline sellist toitu üldse sööb. Önn oli suur, kui Leivategija lauast tõusis ja ütles: „Nii head toitu pole ma varem söönudki!“

Ühest ettevõtmisest tahaksin teile veel jutustada. Nimelt ühel suvel oli meil külas ka Siiri sõbranna Tartu Kunstikoolist. Otsustasime midagi ette võtta. Kuna Tinnat meil enam ei olnud, tuli oma jõududega hakkama saada. Ja oma meelest saime ka. Võtsime nõuks korraldada üks etendus külaelanikele. Kunstnikud Siiri ja Kikiren olid meil olemas, nemand kujundasid paar kuulutust, kus andsime teada toimuvast. Kuulutused kinnitasime tee ääres kasvavate puude külge. Kontsert ise toimus meie karjamaal. Olid ka mingisugused istumisalused. Külalised olid oma külast. Kõige prominentsemad neist Maret ja Ülo Purde, kes sel suvel puhkuse ajal meil elasid. Kontserdi kavast on mulle meelde jäänud mõned numbrid nagu ballett „Kilud musta kassi kõhu all“, ratsanike tants kepphobustel koos lauluga „Kappab üksik hobune“ ja kalade koor, kus seisime reas ja maigutasime suud. Kava oli pikk, kuid ei mäleta rohkem. Vastuvõtt oli soe.

Need on mõned mälestused oma noorusajast Kassaris – ei diskosid, ei arvuteid, ei mobiile ega narkotsi, aga meil oli lõbus.

Mälestusi kodusaarelt

August Kubja (1902-1995) on Andres Üksiku onu (ema vend), kes 1944 aasta septembris koos kahe õega põgenes Õngu rannast Rootsi, hiljem suundus sealt Kanadasse.

Lisaks 1963 aastal ilmunud „Mälestusi kodusaarelt“ on temalt tükivalgust näinud 1966 aastal „Palukesed“ ja 1974 „Kadunud kodud“.

Kuna raamatus „Mälestusi kodusaarelt“ on räägitud ka Kassari saarest, otsustasime avaldada selle täies mahus järjejutuna igas numbris.

Raamat on pärit Ristitee talu perenaise riulist.

August Kubja

Saateks

Neid mälestusi kirjutades on mu ees kaks fotot, mis kujutavad kohta, mida nimetasin kord koduks, mida ma armastasin, mille heaks olen vaeva näinud, igatsuse ja lootusega paremale ning helgemale tulevikule. Üks neist kujutab kõrge rohuga kaetud kohta, mille keskel jäme puulatt püsti seisab. Pildi tagaküljele on kirjutatud: „Kodu elutoa alus, puu on püsti uue toa kohal“.

Teisel pildil, rohtunud paiga keskel asub kivivare – ahervare – ja sellset kaugemal veel kaks püstiseisvat aia-posti – õueaia postid, mis ma ise olen kord maasse kaevanud. Tagaküljele on kirjutatud: „Leetselja elutoa vare“

Kuigi neid kodusid enam ei ole, siiski

võin neid vaimus kujutleda: millised nad kord olid, kuidas neid armastasin ja millise igatsuse ja lootusega püüdsin neid ehitada. Isegi unes kõnnin veel koduradadel.

Olen väike poisike, kõnnin palja-jalu põllu ääres heinamaal pehmel rohul. Värske kaselehtede, pihlaka- ja toomingaõite lõhn seguneb üheks meeldivaks aroomiks, milles väga kerge hingata. Maa on kohati nagu üle külvatud lilledega: sinililled, valged ülased, kollased varsakabjad, sinised kukekellad, piibelehed ja üksikult kasvavad valged hästi lõhnavad ööviulid ning käpad.

Üleval õhus lõõritab löoke, kaugemal kukub kägu, metsaserval kuuse ladvas vilistab laulurastas ja kuldno-kad laulavad oma pesakastide juures. Illus päikesepaisteline kevadepäev.

Külas on elav tegevus, kevadine külviaeg, ka meie põllul külvatakse. Isa külvab, üle parema öla külvipael, iga sammu juures hetkeks peatudes, nagu uut hoogu võttes järgmiseks sammuks ning samal ajal võtab ta vakast ka uue peotäie teri, mille siis uue sammu ajal põllule viskab. Pärast külvamist muldab ta seemne adra ja äkkega. Siis õhtused karjakellad ja lehmade lüpsmine, mis lõpetab päevase töö. Kuulda vaid üksikuid laste hõikeid külakiigelt, siis laskub hämarus ja öörahu üle küla, ainult öösorri ühetooniline laul kostab vaikselt öös. Ööpimedus ümbritseb mind.

Äkki selgineb taevas, tähed paistavad heledalt särades, kuu on tõusnud. Maapind valge lumega kaetud, puud säravad kuu paistel hõbehärmas. Külma talveöö, selgesti kuulda, kuidas aiataimed ja latid külma käes lõhkedes pauguvad. Majade akendest paistab valgus välja, ja veel enne kui aru saaks, mis see äkiline muutus tähendab, kõ-

lab ühest majast vaiksesse talveöösse laul: „Üks roosike on tõusnud küll õrna juure seest, kuis vanemad on laulnud. Ta tuli Jesse soost, see kallis lillekene“. See laul ei jõua veel lõppeda, kui järgmisest talust kostab uus laul: „Ma tulen taevast ülevalt, häid sõnumeid toon teile sealt!“

Peaaegu samaaegselt kostab kolmandast majast laul: „Neil karjastel väljal vist mure on käes, et patuste päästja ei ilmu ju väes“. Kui üks laul lõpeb, alustatakse teisega. Külas pühitsetakse jõulusid. Ehk küll väljas on külm ja lumi, on siiski toad soojad, valgustatud ning mugavad. Seistes ja kuulates tuttavaid jõululaule hellub süda pisarateni. Nende lauludega ühes meenub jõuluõhtune jumalateenistus ja kirikukellade helin.

Siis nagu nõiaväl kaob see kõik ja mu jalge ette jääb üks ahervare, millel kasvavad üksikud ohakad ja nõgesed, ühel kõrgemal kivil kõigutab kivitäks oma saba ning lendab siis ära. Imestan, kuidas võis see kõik hävineda, ja mulle meenub viimane kiri: „Metsapoolses külas ei ole enam ühtegi maja. Nii kaob kõik.“ Loen mõttes nende nimesid ja sõrmedel nende arvu ning saan kokku seitse. Seitse iseseisvat majapidamist, mõne ajalugu ulatub üle kahesaja aasta tagasi. Olen mõistatuse ees. Kas hävitas sõda need ja jättis ainult ahervared järele? Ei. Mäletan selgesti, et sõjast jäi küla puutumata. Need on hävinenud rahuaegse plaanikindla ülesehitustöö tagajärjel. Mis uus plaan see võiks küll olla ja mida tahetakse siin üles ehitada? Vaatan nõutult ringi ega saa aru. Siis nagu hele valgusähvatus keset pimedat ööd käib valgustav mõte mu ajudest läbi ja see seletab kõik. Nüüd ma tean! Nad tahavad siia ehitada paradiisi Alles nüüd märkab mu silm

ahervare ääres vingerdavat rästikut, seda põlist paradiisi elanikku, luuramas, kas saaks salvata mõnd süütut hiire- või linnupoega.

Suure kolinaga sõidab tramm põiki üle ristuva tänava trammirööbaste ja katkestab mu unelmad. Olin võidelnud unega, mis ei tulnud. Laman haigla voodis, mu akna taga laiub suurlinn öises valgustuses ja säravais reklaamtuledes. Mu küljehaav valutab. Tasa astub valvekorra öde oma öölambi valgel mu voodi juurde, paneb valuvaigüitava süsti mu käsivarde ja annab mulle ühe tableti.

Toronto Western Hospital
Novembrikuul 1962

Hiiumaa

Hiiumaa asub balti meres, eesti läänekaldal, 59 kraadi ekvaatorist põhja pool ja 22 40" Greenwichi meridiaanist ida pool. Rahvusvahelise nimega Dago, rootsi keeles Dagö. Soomlased panid saarele oma nime, „Hiidenmaa“ ja sellest on tuletatud „hiidlane“ ning Hiiumaa. Eestimaast lahutab Hiiumaad Suur väin ja Saaremaast lõunas Soela väin. Põhja pool asub Soome laht ja läänes Balti ehk läänemeri.

Looduseuurijate arvates on Hiiumaa aastasadade jooksul mere põhjast üles kerkinud. Kui võrrelda Kõpu poolsaart ja Tahkunat, siis on erinevus väga tuntav. Veel suurem vahe on, kui võrdleme Emmastet ja Heltermaad, Kõrgessaart ja Käinat. Pinnast võis leida kõige halvemast maapinnast kuni esimese klassi maani – Putkaste mõisa põllud. Alates järvedest ja soodest kuni mäeni. Isegi ühe valla piirides ei olnud maapind ühtlane. Näiteks Emmaste vald, mille välise piirjoone ida pool määras kindlaks kõrge seljandik. Alates Sõrult see kandis Viiri mäe nimetust, läbis Penderna, Suurniidu ja lõppes Virnama heinamaal. Selle lõppedes algas mere pool uus kõrgustik Nõmme männikuga Emmaste kiriku juures, minnes edasi läbi Tilga, Prassi, Tüllil, Harju ja Valgu küla. Ulja küla juures keeras loode suunas, läbi Muda, Ligema, Kuriste, Taterma ja Lelo küla, muutus kõrgeks metsaseljandikuks, kandes Leloselja nime, ning lõppes Puski kiriku juures. Valgu külast edasi mööda Emmaste-Käina maanteed algas madal soostunud

maa, Väljasoo, olles Emmaste ja Käina valla piiriks.. See madalik algas väina äärest, läks küll viimaks kitsaks, aga oli siiski äratuntav kuni Tihu järveni. Lõunas ja läänes oli merepiir, põhjas mets. Maantee, mis algas Ulja külast Emmaste-Käina-Heltermaa maanteelt ja mööda Leloselga läks, lõppes Luidjal Kärddla-Kõrgessaare-Kõpu maanteele. Teine maantee Emmaste, Nurste, Mänspäe ja Öngu küla läbides keeras Leloselja teele. Neid kaht maanteed ühendasid kolm põikteed: Öngu-Teejürna, Nurste-Kuusiku-Kuriste ja Leisu-Kurisoo-Harju maantee. Kurisoo külast lõuna poole kasvasid lehtpuud, põhja poole ilmusid üksikud okaspuude salad – peamiselt kuusk Kurisoo, Lassi ja Leisu küla karjamaadel.

Kuusiku külast põhja poole muutus maapind täiesti omapäraseks, millist mujal vaevalt leida on. Maa oli nagu lainetava mere pind, laine hari ja nõgu, korrapärane ning sirgjooneline, suunaga loode-kagu. Neid nimetati – selg ja padu. Algas Nurste-Öngu vahelise maantee äärest ja läks ida poole kuni Tihu järveni välja. Oli seljandik lai ja kõrge, siis padu oli ka sellevõrra laiem ja sügavam. Kevadel ja sügisel olid padud vett täis. Kuusikust Önguni oli 10 km, sealt edasi muutus maapind ebakorrapäraseks ning kõrgeks liivanõmmeks. See maapinna ehitus muutis ka looduse omapäraseks. Kest padu kasvas kõrge sootarn, padu ääres pajupõõsad, kõrgemal seljandiku ääres paakspuud, siis edasi kuusk, kask, mänd ja haab – segamets. Metsa all kasvasid kanarbik, mustikaad ja pohlad, roomav rebase(h)rein, neo-rohi, järve kaldal sookailud ja porsad. Porssi kasutati humalate puudusel ka õllekeetmise juures. Tihti tuli ette niinäsipuu. Oli teatud kohti, kus kasvas ka jugapuu ja luuderohi. Talvel mööda padu hobusega sõites oli tunne, nagu sõidaks mööda suurt jõge või sirget kanalit, mõlemal pool oli kõrge mets.

Öngu, Mänspäe ja Haldi küla asusid ranna ääres ja sealt edasi ida poole kuni Tihu järveni oli ainult üks talu Leloseljal – Metsa Peetri. Teised olid kas metsavahtide või metsaammetnikkude majad. See suur maa-ala oli metsloomade ja –lindude jaoks. Rebased, jänesed ja oravad, isegi nugiseid leidus. Eriti linudele meeldis see maastik ja vaevalt leidub paika, kus nii mitu eri liiki linde pesitses ühel väikesel maa-alal. Nurste-Kuriste

maantee läbib küla ja selle viimaseks taluks oli Leetselja – see oli nende ridade kirjutaja viimane kodu. Võisin jälgida ja kindlaks teha, millised linnud seal pesitsesid. Vaikseil õhtuil võis kuulda metshane kaagutust, pardi prääksumist ja ka hiidlaste püha lindu – ristlindu. Võis kuulda mõtuse (metsise) laulmist, tedre kudrutamist ja metstuvi haledat nuttu. Veelinnud pesitsesid sügavates varjulistes padudes ja teised seljandikkude peal. Öhtuhämaruses lendasid metsnepid ja öötulles alustas oma ühetoonilist laulu öösorr ning huikas jänesehüüp. Suurematest lindudest võiks nimetada: harakas, siniraag, pasknäär, musträhn, roheline rähn, kirirähn, koovitaja, tikutaja, hoburästas, käbilind. Väikesed laululinnud: põldlööke, nõmmelööke raestiku peal, laulurästas kuuseladvas, musträstas, mustpea-põõsalind, hall ja väike põõsalind, hall kärbsepüüdja, punaleevike, vint, lepalind, punakael, kadakatäks, linavästrik, metstihased, sil-solk, kägu, käosulane, käblik, kuld-nokk ja pääsuke. On veel mõningad linnud, mille kuju ma mäletan, aga ei tea neile õiget nime anda. Sügisel läbirännul peatusid vahel mitu nädalat siidisabad.

Ühel sügisel tagusid mustad rähnid koplis lepa sisse endale pesa. Töötasid kahe vahetusega, kui üks väsis, siis hakkas teine tööle. Umbes nädal aega kestis see töö. Öhtul hilja ei töötanud, aga hommikul olid varased. Neli poega viisid sellest pesast välja. Sügisene läänetorm murdis lepa augu kohalt pooleks.

Kõige ilusam laul oli mustpea-põõsalinnul, järgnes laulurästas – must-rästal on küll ilusam vile, aga vilistab vähe. Kägu oli ainuke lind, kes ekstaasi läks. Kevadise saju ajal kui kõik puud ja põõsad lõhnasid, siis oli ta õnnelik. Oli juhtumeid, kus äikese ajal ta isegi kesköösel laulis. Müristas, heitis valku ja sadas vihma, aga kägu ei jõudnud siis nii palju kukkuda kui oleks tahtnud.

Teine lind, kellele ma rohkem tähelepanu pühendan, on väike käblik. Ta on kaval ja salatseja, et ennast alati suudab ära peita, paistab olevat õige arg linnuke, aga ühtlasi ka kõige julgem lind, keda olen näinud. Ühel kevadel nägin teda kaks korda väga ligidalt hobusetallis. Talli aken oli avatud ja käblik oli läbi akna sisse lennanud. Minu ilmumist ei pannud tähelegi,

otsis midagi hoolega palkide vahelt sambla seest. Söötsin hobuseid ja laksin ära. Mõlemal korral jäi ta pärast mind talli. Väike pruun linnuke, hoiab saba püstloodis üleval. Paljud arvavad teda meie kodumaa kõige väiksemaks linnuks. Need olid linnud, kes pesitseisid meie küla piirkonnas, aga kui võtame tervet Hiiumaad, siis saame väga palju eri linnuliike juurde. Linnud armastasid meie saart.

See vahelduv ja erisugune maastik oli mõnel pool väga ilus. Kord küsisin ühelt põllumajandusinstruktorilt, kes pidas loenguid Hiiumaal: "Teie olete ringi ümber Läänemaa igal pool ja tunnete iga paika. Mind huvitab teada, kus asub Läänemaal kõige ilusam maakoh - maastik?" Arvasin kusagil Märjamaa, Vigala või Lihula kandis, mida peeti Läänemaa rikkaimaks ümbruseks. Vastus oli teissugune: "Läänemaa ilusaim koht on Emmaste-Käina maantee ümbrus, mujal ei ole ilusamat".

Kui alata seda maanteed Sõru sadama juurest, siis jõudes Viiri mäele oli avar vaade üle Soela väina Saaremaani. Pildi tegi veel ilusamaks, kui mõni aurik, purjekas või valged paadipurjed sellel pinnal liikusid. Emmaste mõisa (asundus) põllult ulatus silmapiir Saaremaani, eriti ilus oli vaade, kui viljapõllud kollendasid. Kolletav viljaväli, sinine merepind kaugel asuva tumerohelise metsapalistusega, see oli silmale ilus vaadata. Ees paistis

tume männikumüür, millest välja ulatus kiriku torni terav tipp. Männikus sai silm puhata, ainult kõrv kuulis metsa mühisemist. Enne Tilga männikusse jõudmist avanes veelkord vaade üle Tärkma küla Saaremaani. Siis Tilga, Prassi, Tüllu, Harju ja Valgu küla, põllud ning heinamaad. Väljasoolt läbi minnes muutus vaade uuesti avaramaks Jausa ja Utu küla läbistades. Jõudes üle Liiste jõe oli avar vaade jausa lahele, aga Saaremaani silm enam ei ulatunud, nüüd kerkis esile Kassari saar. Orjaku mõis ja sadam asuvad Kassari saarel ning siin on saar Hiiumaale kõige ligemal Puulaiu juures.

Puulaius asub Käina valla paatide sadam. Põhja pool maanteed asuvad Luguse küla põllud ja vanad tuuleveskid. Väike heinamaamets sulges koraks vaate ja siis avanes suurepärasem vaade, põhja, idasse ja lõunasse. Põhja poole kilomeetrite ulatuses olid ainult viljapõllud, lõunas Käina laht ja selle taga Kassari kõrge kontuur. Ees ida pool paistis Käina alev üle põldude, kirikutorni ja suurte põlispuudega. Suvel ol isee vaade väga ilus ja armas.

Käina alevist edasi Putkaste mõisani oli avar vaade, sealt alates ei olnud enam nii ilusat ümbrust, meri ei paistnud enne kui Heltermaal. Enne Suuremõisani jõudmist oli viis kilomeetrit nõörsirget maanteed, mille mõlemal pool kasvasid kõrged puud.

Seda teed sõites ja koju tagasi tulles oli alati tunne, nagu oleks midagi

endale sisse vaadanud – ilu, avarust ja armastust kodusaare vastu. Kodu oli siis nii varjatud ja salapärase, nagu mingi müstiline rahu ja vaikus oleks ümbritsenud teda. Mändide tüved ja oksad paistsid siis õhtuhämaruses üle põllu vaadates nagu mingisugused punakad kiired ning rohelised oksaladvad, astmeliselt ülespoole tõustes, nagu sametised keerdtrepi astmed, mis ühendavad maad taevaga, mille sametastmeid mööda ainult haldjad tohtisid üles ja alla käia. Selle päeva lõpetas alati pimedus, väsimus ja uni. Hommik algas lindude laulukooriga, nagu armastajate serenaadiga.

Ma armastan seda paika, loobusin ta pärast ametniku karjäärist Tallinnas ja ei ole seda iialgi kahetsenud. See oli mu kodu - Leetselja...

Kui ma näen ta asemel väikest kivivaret, ei kahetse ma nüüdki, sest ta andis, mis mida ükski paik maailmas ei oleks suutnud – ta hoidis mind Jumala juures.

Hiiumaa lõunaranda tuletas elavalt meelde Rootsi rand Kullen majaka ja Hälsingborgi vahel. Taanimaa paistis nagu Saaremaa üle väina, isegi kaks tuuleveskit olid veel alles. Sõites ratta-ga seda teed, ma otse unustasin, et ei sõida Hiiumaal, nii kodune ja sarnane oli vaade.

Vancouveri saar tuletab mõneski kohas meelde kodusaart, aga ei ole nii lähedane ja armas kui Rootsisis.

järgneb

Kassari saare külad avavad väravad

Tänavu suvel toimub Eesti Külaliikumise Kodukant eestvõttel Avatud külavärvade päev. Oma väravad avavad kõigile Eesti inimestele 30 küla ning oma töid-tegemisi lubatakse vaadata kahel päeval - 21 ja 28 juulil. Nende seas avab 21. juulil väravad ka Kassari saar oma nelja külaga: Orjaku, Kassari, Esiküla ja Taguküla.

“Avatud külavärvavad” on laiemale avalikkusele mõeldud külaliikumist tutvustav projekt, mille eesmärk on tutvustada erinevaid külasid Eesti maal, muuta külad, nendes tegutsuvad aktiivsed inimesed, seltsid, ettevõtjad nähtavamaks ning anda kogukonna tegevustele laiemat kõlapinda mitte ainult oma piirkonnas, vaid ka teistes maakondades ja linnades. Samuti näidata, et elamine maal on tänapäeval samal elamisväärtusel kui keskustes. Kinnitada, et inimesed küldes on aktiivsed ja töökad, et lastel on turvaline ja huvitav, et erinevad põlvkonnad tegutsevad koos. Et elu maal jääb kestma.

“Avatud külavärvavad 2012” idee tuli pähe Eesti Külaliikumise Kodu-

kant külakultuuri valdkonna juhile Külli Vollmerile eelmisel aastal, kui ta sõitis aasta küla valimiseks koos hindamiskomisjoniga läbi 15 maakonna parimad külad.

“Büriiga mööda Eestit ringi sõites nägime hämmastavaid külasid,” rääkis Vollmer. “Minul küpses mõte, et seda kõike võiks näha palju rohkem inimesi, seda peaksid nägema linnainimesed, eriti aga külaelu üle otsustajad. Rääkisin oma plaanist ühe ja teisega ja kõik leidsid, et see on üks vahva mõte. Nii sain innustust Kodanikuühiskonna Sihtkapitali Heade ideede vooru projekti kirjutamiseks. Õnneks leidsid ka sealsed hindajad, et idee on toetamist väärt.”

Külaelu saabki ise vaatama minna eeloleva suve kahel laupäeval - 21. juulil on avatud 20 küla ja 28. juulil 10 küla. Neil päevil saab näha toimivaid külakogukondi ja nende tegemistes osaleda iga inimene, kes kohale tuleb.

Ühe piirkonnana avavad 21. juulil oma väravad Kassari saare külad ning koostavad selleks päevaks ka ühise päevakava. Juba praegu võib öelda, et tulijaid ootab palju põnevat: erinevad töötoad, ühe päeva kohvikud, näidend, toidukorvi oksjon, kila-kola laat, loterii, ringkäigud küldes kohalikest elanikest giidide käe all ja näitused.

Kuna samal ajal toimub ka järjekordne festival Hiiu Folk, ühendame üritused ja õhtu lõpeb Kassari kiigeplatsil Hiiu Folgi raames toimuvate kontsertidega. Täpsemalt päevakavaga tutvumiseks on loo lõpus Kassari saare külade esialgne programm 21.juulil.

Ootame Kassari saare külade inimesi kaasa lööma ning valla ja maakonna inimesi kassarilasi toetama. Kui kellelgi on oma ideid Avatud külavärvade Kassari saare ürituse päevaplaani lisamiseks, on teada anda mõni näitamine väärt koht ehk tegemine ja kes tahavad ise midagi selle päeva jaoks ära teha, võtke ühendust projekti koordinaatoriga meiliaadressil anna.lipp@mail.ee. Oodatud on kõigi ideed ja aktiivne osavõtt.

Märkige oma kalendris 21. juuli juurde meespea ning lugege kodulehelt www.kulad.ee külade tutvustusi ning mai lõpust ka päeva programme.

Kassari külade ühisüritust korraldavad koostöös Kodukant Hiiumaa, Kassari Haridusselts ja Orjaku Külaselts. Projekti rahastab Kodanikuühiskonna sihtkapital (KYSK) ning ettevõtmist toetab põllumajandusministeerium.

Kutsutud on kõik, kes neil päeval Eestis, olgu ükski, perega või väliskülastega. Tulge külale külla!

Kassari saare külade esialgne programm 21. juulil

Külalised pääsevad saarele läbi kahe värava, mis on paigutatud teetammidele - Vaemla ja Luguse teeristidest pöörates Kassari ja Orjaku peale. "Värvavates" saab külaline Kassari saare kaardi päevakavaga, kus kõik oluline info sõnas ja pildis kirjas.

12.00 Avamine: Vallavanem avab Kassari südames saare külade väravad. Sellele järgneb lühike kontsert kohalike elanike poolt.

Samal päeval toimub Kassaris üritusega „Avatud külaväravad“ paraleelselt ka Hiiu Folk.

Terve päeva on avatud Kassari saarel erinevad näitused:

Kassari rahvamajas on välja pandud fotonäitus „Kassarlased kodulävel“ ja kunstinäitus kohalikelt harrastuskunstnikelt;

Orjaku sadama veeloodimajas saab näha ekspositsiooni sadama ja küla ajaloost;

Orjaku infomaja fotonäitus (avatud 11.00-16.00);

Orjaku Linnuvaatlustorni esimesel korrusel on väljapanek, mis ülevalt nähtut toredasti lahti seletab;
Avatud on Hiiumaa Muuseumi Ekspositsioonimaja Kassaris, kus toimub sel

päeval ka Loterii.

Päeva jooksul toimuvad üle terve saare erinevad ringkäigud kohalikest elanikest giidide käe all, mille seast igaüks endale midagi meelepärast võib leida:

Esiküla ring, mille käigus saab tutvuda kohalike talupidajatega;

Ringkäik Ristete talus ja hobumatkad soovijatele (tasuline);

Ringkäik Kassari kabelis ja surnuaias;

Tagaküla mäealuse kultuurirada, mille käigus saab muuhulgas tutvuda kirjaniku A. Kalda suvemajaga, kunstnike Viidaleppade ateljeega ja perekond Arderite suvekoduga;

Ringkäik Kassari mõisasüdames, mille käigus saab tutvuda saare asustusega läbi aegade, k. a. vanade mõisa abihoonete ja pargiga;

Loodusmatk Sääretirpi;

Loodusmatkad Orjaku loodusradadel (algus Orjaku õpperaja juurest parklast);

paatidega Orjaku sadamast (tasuline).

Kassari Haridusseltsi näiterüüpp esitab Aino Kalda suvemaja juures kirjaniku enda näidendi „Malle Ülestunnistused“, mille lõpus toimub ka toidukorvi oksjon.

Saarel toimuvad mitmed töötoad:

Roo-töötuba Kassari palliplatsil - kohapeal saab nii roost meisterdada, kui ka teadmisi roo kui ehitusmaterjali kohta

(12.00-18.00);

Kivide värvimine lastele Kassari spordiplatsil;

Kadaka töötuba Kassari spordiplatsil - meister õpetab kuidas kadakast meisterdada ning näitab enda poolt tehtut;

Luudade, vihtade ja rehapulkade tegemise õpetus Vanakraami turul (avatud 10.00-16.00) Vetsi Talli vastas;

„Saia tegu ja Leiva lugu“ Vetsi Tallis. Küla Karla oo ka platsis!;

Kalavõrkude parandamine Kassaris;

Kangastelgedel kudumine rahvamaja õuel;

Merelaulude laulmine Orjaku infomajas (13.00-16.00);

Käsitöö õpituba Orjaku infomajas;

Purjetamise algõpetus lastele ja suurtele Orjaku sadamas.

Keha saab kinnitada ühepäevakohvikutes, mis avatakse:

Kassari Rahvamaja õuel;

Varemetest ülesehitatud Kassari mõisa hollandi tüüpi kiviveskis;

Orjaku mõisa pargis.

Õhtu lõpeb Kassari kiigeplatsil Hiiu Folgi raames toimuvate kontsertidega (tasuline).

Kontsertide- ja sissepääsuinfo on kättesaadav aadressil www.hiiufolk.ee.

19. mail kell 18 muuseumiööl Kassari muuseumis vaatame filme „Sõpruse“ kolhoosnike mälestustest kolhooside loomisest, Ada Lundverist, Ants Viidalepast, Aino ja Oskar Kallasest („Põletav armastus“).

Koduloomuuseumi 45. aastapäevaks avatud näitus „Kassari kunstis“, kus tuntud ja tundmatud kunstnikud on maalinud meie saart ja inimesi.

20. mail kell 10 rahvamajas Pühapäevakooli emadepäeva kontsert

Ka sel suvel püüame vabatahtlike abiga rahvamaja 2.juunist-1.septembrini laupäeviti lahti hoida. Vabatahtlikel palun ühendust võtta raamatukoguga tel.4697222 Inga või Vilgega.

21. mail kevadkontsert „Astrid ja hiidlased“ Käina huvi ja kultuurikeskuses kell 18. Tasuta.

21. mail Käina huvi ja kultuurikeskuses kell 13.30 tasuta lasteetendus „Kolm suurt soovi“

25. mail Huvikooli kontsert-aktus kell.17. Esinevad muusika- ja tantsuosakonna õpilased, avatud kunstiosakonna näitus.

27. mail Käina kevadlaad kell 9-15-ni.

27. mail R.Tobiase nim.klaveriõpilaste konkursi avamine kell 19

28. mail R.Tobiase nim. klaveriõpilaste konkursi kell 11

1. juunil Hiiumaa täiskasvanute kooride tasuta kontsert kell 19. (Ilmselt Käina kultuurikeskuses)

Juunis on plaanis korraldada lembeluule öhtu. Kõik head ideed ja mõnused toimumiskohad on oodatud tel.5263168 Merike

2. juunist - 1. septembrini Kassari rahvamajas avatud fotonäitus „Kassarased kodulävel“ ja kaltsuvaipade näitusmüük.

2. juunil Orjaku sadamas III Tuulekala festival. Vaata kava eespool.

16. juunist - 25. augustini laupäeviti täika Vetsi Talli ees. Oodatakse müüma kõiksuguseid kaupa, mis kodus üleliigne. Müügikoht on tasuta, kuid saab teha annetuse haridusseltsi toetuseks. Kauplemine toimub kl.10-14

22. juunil Pullu jaanituli kl.18.tantsuks ansambel L Dorado. Öhtut juhib ja plaate keerutab Marko Pille. Pilet 5 eurot.

23. juunil Kassari jaanituli Kiigeplatsil. Tantsuks mängib Sulo. Kauplemisinfo tel.5133298

24. juunil Jaanituli Käina pargis kell 20

30. juunil Käina Huvi ja Kultuurikeskuses kl.18 Lasva rahvamaja taidlejate kontsert. Esitamisele tulevad meeste laulud, naiste tantsud ja V. Osila näitemäng „Poolikud patud“. Piletid õpilane 1.-, pensionär 2.- ja täiskasvanu 3.- Perepilet 5.- eurot.

Kontsert kestab 2,5 tundi. Peale katuseremonti on plaanis Kassari kabeliteeliste taasavada jaanipäevast reedeti ja laupäeviti kella 11-16 .Selleks ootab kogudus ka vabatahtlike abi. Info tel.4697192; 53051858 Reet

14. juulil Käsitöö ja omatoodangu laad Kärkläas Vabrikuväljakul

21. juulil on Kassari saarel „Avatud külavärvad“. Vaata tutvustust eespool.

Juulis saab Raivo Rütli juhendamisel lavaküpseks Aino Kallase kassariaineline näitemäng „Malle ülestunnistused“. Seda mängitakse 21.juulil A. ja O.Kallase suvemaja õuel, muudel aegadel Kassari rahvamajas. 19-22.juuli VIII Pärimusfestival „Hiid Folk“

20.-21. juulil Käina kardirajal Eesti Meistrivõistlused kardisportis

26. juulil Üle-Hiiumaaline memme-taadi päev Sõru paadikuuris

3. augustil Käina kiriku varemetes kell 18 Puhk-pillipäevade kontsert.

4. augustil Kohvikute päev Kärkläas.

25. augustil Hiiumaa loomakaitse heategevuspäev.

Orjaku külaselts soovib suveperioodil sadama infomajas müüa Hiiumaa, Kassari ning mere ja sadamateemalisi käsitöö ja muu omatoodangu tooteid. Isetegijatel palun ühendust võtta te.5244820 Margit Kääramees

Mängime rahvamaja taga võrkpalli teisipäeviti kell 19.

Kellel on Kassari haridusseltsile ära anda kasutatud töökorras muruniiduk, palun ühendust võtta tel. 56643876 Heli

MEESTE VÕRKVÖÖ KURSUS Hiiumaa võrkvööde näidetel

Mehed kinnitasid ja kaunistasid oma ülerõivaid eri liiki laiate läbivillaste vöödega, millest üldisem ja ühtlasi vanim oli võrkvöö. Võrkvöö on kootud spetsiaalses võrgutehnikas (sõlmid või poetatud sõrmedega). Hiiumaal on valmistatud triibulisi, hambulisi ning teatakse ka musti vöösid.

Kursusel:

Tutvumine võrkvöö erinevate kudumisiisidega.
Proovivööde üles rakendamine.
Vastavalt soovile kas triibulise või hambulise võrkvöö punumine.

26.mai 2012 kell 10:00-14:00

Pikk Maja, Vabrikuväljak 8

Kursuse hind 10 €

(võrkvöö materjalid ja kirjalik tööjuhend vöö punumiseks kursuse hinna sees)

info ja registreerimine: 51 29263, kadri@muuseum.hiiumaa.ee

Suvi

Ingel Undusk

Kärbse pinin päikselaigus,
päevitamiskreemi lõhn,
põsekoopiline haigus,
pruunid õlad, käsi kõhn.

Praksuv mardik seinatalal,
kõrrel maasikate kett,
tõdruku hüpmas ühel jalal,
saamaks kõrvast välja vett.

Mamma hüüe üle õue,
läbi rohu laste tats,
pikas lauas papa nõue
jätta its ja täita vats.

Meie lemmiktädi Isi,
kaardimängud rõdu peal,
laulnud meisse oma viisi
suvi, mis ei lõppe eal.

Õised sammud kikivarvul,
igatsusest ärkvel meel,
ülestõstet ihukarvul
kohtumised asfaltteel.

Udu, udu koidutunnil,
kirjakastis luuletus,
kellelki, kes suve sunnil
südamele kuuletus.

Lõbusõidud Mõisa poodi,
jäähistega täidet kott,
Kassarile laulmas oodi
vastu väntav onu Ott.

Meie tamme külge poodud
kiiged, nende kasvav hoog,
kingid sünnipäevaks toodud,
lehmakook, see rohuroog.

Ja siis hirm, et ühel hetkel
saab see kõik veel läbi ehk.
Ja siis usk, et sellel retkel
kõik on targa Looja teht.

Toomelõhnalisi nelipühi ja
päikselist algavat suve!

Välja andnud Kassari Haridusselts

Kontakttelefon 4697 222

Ilmub kaks korda aastas.

Kokku kirjutanud Merike Niimann, skanneerimistööd Aida Käärmees. Fotod: Merike Niimann, Jaanus Kõrv,
Linda Tikk, Maie Vikerpuur. Kujundanud Urmas Lauri